

[Elevation och klockringning](#), ML

[Krauth om nattvarden](#)

[Omöjligt för människor, men inte för Gud](#), predikan, SB

[Kyrkogemenskap med ELKS](#)

[Luther och judarna](#), SB

[Är kvinnan man?](#) B Berg

[\[Register\]](#) [\[Årgångar\]](#) [\[Föregående nr\]](#) [\[Nästa nr\]](#)

Elevation och klockringning

Martin Luther om syftet med seden att elevera och ringa i klocka efter instiftelseordens läsande. Ur predikan 1521 om det värdiga mottagande av sakramentet.

Prästens upphöjande av sakramentet och kalken, tillsammans med ringandet i klockan, har inget annat mål än att påminna oss om Jesu Kristi ord. Det är som om prästen och klockringaren sade till oss alla:

”Lyssna, ni kristna, och se, tag och ät, tag och drick, osv.
’Detta är Kristi kropp och detta är Kristi blod’... Av dessa ord skall du nu låta ditt hungriga hjärta uppbyggas. Förlita dig på sanningen i detta gudomliga löfte och ta sedan emot sakramentet. Träd fram inför Gud och säg: ’Herre, det är sant att jag inte är värd att du går in under mitt tak, men ändå behöver jag och längtar efter din hjälp och nåd att bli from. Nu kommer jag till dig och förlitar mig endast på de underbara ord jag nyss hört, där du inbjuder mig till ditt bord och lovar mig, ovärdige, förlåtelse för alla synder genom din kropp och ditt blod när jag äter och dricker detta sakrament. Amen. Käre Herre, dina ord är sanna, det tvivlar jag inte på. På ditt ord äter och dricker jag med dig. Ske mig såsom du har sagt. Amen.’”

[[Lutheranen 1/2005](#)]

Krauth om nattvarden

Ur ”The Conservative Reformation” av Charles P. Krauth.

Augsburgska bekännelsen säger (i art X om nattvarden):
”att Kristi lekamen och blod i nattvarden är verkliga

tillstädes och utdelas åt dem som undfår sakramentet.” En distinktion görs mellan den verkliga närvaron ”*i nattvarden*” och den delaktighet som sker genom mottagandet av det erbjudna sakramentet.

Från nattvardens *början* i strikt mening (dvs. från den stund när Kristi konsekreerande ord uttalas i hans namn och på hans befallning) till dess *slut* (dvs. till dess den siste kommunikanten har tagit emot sakramentet), eller med andra ord från den första stunden till den sista ”*i nattvarden*”, där bekräftas det med Kristi myndighet att hans kropp och blod verkligen är närvarande. När han säger ”Tag och ät, detta är min kropp”, menar han otvivelaktigt ”Tag och ät, därför att det är min kropp. — — Den lutherska kyrkans lära om nattvarden är att den sakramentala närvaron börjar med nattvardens början och slutar med nattvardens slut. Närvaron beror inte på det individuella ätandet. Ätandet aktualiseras helt enkelt av den föreliggande närvaron. Den utlovas under förutsättning att den gudomliga instiftelsen iakttas. — — I början, mitten och slutet av nattvarden behöver prästen inte vara rädd att hävda Kristi egna ord i dess enkla bokstavligen betydelse, och inte heller behöver folket vara rädd att tro dem. Det *skall inte bli, utan är*, när Kristus säger att det är.

(Sid. 822 f.)

Charles Porterfield Krauth (1823-1883) var en av 1800-talets stora lutherska teologer i Amerika. Han hörde till den engelska lutherska kyrkan, blev präst, gav ut tidskriften ”*The Lutheran*” och var bl.a. verksam som professor i dogmatik i Philadelphia. Mot den alltmer lösliga ”amerikaniserade lutherdomen” satte han den genuina, klassiska lutherdomen, som han i sin forskning trängt djupt in i. Krauth kom att betyda mycket långt utanför den egna kyrkan. ”*The Conservative Reformation*” är hans mest kända

Omöjligt för människor, men inte för Gud

Predikan 18 sönd. e. Trefaldighet 2005. Text: Mark. 10:17-27

Vi möter i dag en rik, ung man från överklassen, som är ivrig att få tala med Jesus. Han visar stor respekt för honom, faller på knä och kallar honom ”Gode Mästare”. Så ställer han en stor och viktig fråga som han har gått och burit på: ”Vad skall jag göra för att ärva evigt liv?” Denne unge man hade tänkt djupare på livet. Han trodde inte att livet bara varar från födseln till graven, utan att det fanns en fortsättning på andra sidan. Han hade också förstått att hur man lever här på jorden har betydelse för hur livet gestaltar sig på andra sidan. Han hade försökt leva efter Guds bud, men hade han gjort tillräckligt för att ärva evigt liv? Han var inte helt säker, hade ingen riktig ro i själen. Kanske hade han missat något? Därför kom han till Jesus, som han uppfattat som en mycket god människa, för att höra vad han hade för svar på frågan: ”Vad skall jag göra för att ärva evigt liv?”

Är det en fråga människor i dag ställer? Knappast. Det verkar inte vara någon brinnande aktuell fråga. Man är mer intresserad av hur man har det här och nu i detta livet. Frågan om frälsning eller förtappelse efter döden är passé; den bryr man sig inte så mycket om. Finns det en kärleksfull Gud och en himmel kommer väl alla dit, tänker man.

Men så är det inte. Det var Gud som hade väckt frågan om evigheten till liv hos den unge mannen. Han väcker den på olika sätt till liv även bland människor i dag. I synnerhet gör han det genom sitt ord. Det säger oss klart och tydligt att livet är inte slut med döden. Det fortsätter antingen hos Gud i evigt ljus eller i evigt mörker utan Gud. Ingen har talat så allvarligt om detta som Jesus.

När Skriften talar om det eviga livet är det alltid fråga om det goda livet hos Gud. Aposteln Johannes kallar detta liv att *"känna Gud"*. Det är en djup och innerlig gemenskap och vägen dit går genom tro på Jesus. Han säger: *"Detta är evigt liv att de känner dig, den ende sanne Guden, och den som du har sänt, Jesus Kristus"* (Joh. 17:3).

Den stora livsfrågan som mannen ställde – *"Vad skall jag göra för att ärva evigt liv?"* – är samma fråga som: *"Vad skall jag göra för att bli frälst?"* eller: *"Hur kommer jag in i Guds rike?"* Det svar Jesus ger, sammanfattar han i orden: *"För människor är det omöjligt, men inte för Gud."* Om det skall vi tala i dag.

1. Många tror att det är möjligt att bli frälst genom att göra gott

Berättelse om den rike, unge mannen återfinns med vissa variationer också hos Matteus och Lukas. Vi kan t.ex. lägga märke till att Matteus noterar att den unge mannen frågar: *"Vad skall jag göra för gott för att få evigt liv?"* (Matt. 19:16). Han var mycket intresserad av lagen och var helt övertygad om att frälsningen handlade om att göra goda gärningar. Han frågar inte hur han skall göra, utan vad. Hur visste han: det var att arbeta med sig själv och söka bli rättfärdig och god. Men de som går den vägen anfäktas lätt av en gnagande osäkerhet om att något ännu fattas. Så var det för denne man.

Det står: *"Jesus såg på honom och fick kärlek till honom."* Han såg att han var på fel väg, en omöjlig väg där han aldrig skulle få det eviga livet. Han ville hjälpa honom, få honom att förstå att han levde på en illusion.

Vad gör då Jesus? Han börjar på mannens planhalva, med lagen som denne kände till och trodde var vägen till det eviga livet. *"Buden känner du"*, säger han och räknar upp några av dem: *"Du skall inte mörda... inte begå äktenskapsbrott... inte vittna falskt"* osv. Enligt Matteus säger Jesus också: *"Vill du ingå i livet, så håll buden"* (Matt. 19:17). Han utgår från mannens tro och liksom säger: Tror du att det eviga livet hänger på att hålla buden,

så gör då det, håll dem fullt ut! Men den fråga som hängde i luften var denna: Har du verkligen hållit dessa bud?

Och mannen svarar snabbt, och säkert uppriktigt och ärligt: *"Mästare, allt detta har jag hållit sedan jag var ung."* Det var inte dåligt! Men hade han verkligen gjort det? Är det möjligt att göra det? I viss mening kan en människa, som målmedvetet går in för det, hålla buden. Hon kan låta bli att mörda, hon kan vara trogen i sitt äktenskap, avhålla sig från att ljuga och stjäla och vara hjälpsam och givmild mot andra. På så sätt är det möjligt att i yttre mening hålla buden och leva hederligt och ostraffligt. Och så hade den unge mannen hållit buden. Det har fler än han gjort. Man behöver inte vara kristen för det. I vår normlösa tid börjar det bli alltmer sällsynt med sådana moraliska karaktärer. Desto mer hör vi om sexskandaler, skumma affärer, fiffel och båg, ofta på hög nivå.

Den rike, unge mannen hade hållit sig till budens yttre skal, men missat deras stränga krav på människans inre liv. Det står: *"Genom lagens ges insikt om synd"* (Rom. 3:20). Det är efter syndafallet lagens främsta uppgift. Hur skulle Jesus få honom att inse sanningen om sig själv, att han var en syndare? Han hade börjat med att ställa buden som en spegel framför honom, men med sin förblindade och ytliga syn på lagen såg den unge mannen bara sig själv som en som lyckats ganska bra. Utan att blinka svarar han: *"allt detta har jag hållit sedan jag var ung."*

Då tar Jesus och sätter honom på prov, ungefär som när Gud en gång satte Abraham på prov genom att be honom att offra det käraste han hade på jorden: sin son Isak. Jesus säger: *"Ett fattas dig. Gå och sälj allt vad du äger och ge åt de fattiga!"* Och vad händer? Förstummad och förfärad ser mannen på Jesus. Med några få ord hade Jesus satt fingret på hans huvudsynd, kärleken till jordisk rikedom. Den unge mannens vackra föreställning om sin lydnad för buden faller ihop som ett korthus. Bubblan spricker. Att sälja allt vad han ägde? Skulle han bli en trashank, en smutsig, kringvandrande tiggare i staden eller på landsbygden? Aldrig i livet! Det kunde han bara inte tänka

sig.

Plötsligt insåg han som trott att han hållit buden ända från sin ungdom att han stupat redan på det första budet. Det fanns något som betydde mer för honom än Gud: pengar och rikedom. Ett fattades honom, kärleken till Gud – och därmed allt. Det fattades i alla bud han trodde sig ha hållit. För det är så, att inget bud hålls rätt om det inte sker av kärlek till Gud. *”Du skall älska Herren din Gud av hela ditt hjärta, av hela din själ och av hela ditt förstånd. Detta är det största och främsta budet”* (Matt. 22:37-38), hörde vi i dagens evangelietext.

Jesus nådde sitt mål med den unge mannen. Han fick honom att se att han var en syndare som satt fast. *”Vid de orden blev mannen illa till mods och gick bedrövad bort, ty han ägde mycket.”* Huruvida han kom senare tillbaka får vi inte veta. Poängen är att visa att mannen fick klart för sig att hans väg inte höll.

Att som han försöka vinna det eviga livet genom att hålla buden är inte möjligt. Det var Jesu budskap, och det bekräftas också av den efterföljande liknelsen som han berättade för lärjungarna. Han säger: *”Det är lättare för en kamel att komma igenom ett synålsöga än för en rik att komma in i Guds rike”*. Att få det till att betyda – vilket en del faktiskt försökt – att vi med stor ansträngning och många försakelser kan pressa oss in genom synålsporten till Guds rike, är helt befängt. Det är det omöjliga Jesus vill belysa. Han säger i klartext: *”För människor är det omöjligt.”*

Det är en svårsmält sanning för den stolta och självgoda människan, men så lär Jesus, och det var vad den unge mannen fick lära och vad vi alla måste lära. *”Vem kan då bli frälst?”* undrade lärjungarna häpna och förskräckta. Jesus svarade: *”För Gud är allting möjligt.”*

2. Gud har gjort det omöjliga möjligt genom att sända sin Son

För oss människor är allt ont möjligt vilket vi dagligen

bevisar på många och förfärliga sätt. För Gud är allt gott möjligt, vilket han visar på många sätt och allra mest genom att sända sin Son i världen.

Det är som om Jesus vill ge den unge mannen en antydan om detta redan i början, när han frågar honom: *”Varför kallar du mig god? Ingen är god utom en, och det är Gud”* – underförstått: Tror du att jag är god, tror du att jag är Gud? Då finns det hopp för dig! Ty frälsningen kommer inte från människor, utan från Gud som är god.

Medan vi inte har älskat Gud över allting, så har Gud älskat oss över allting. Han har offrat allt för vår skull. *”Ty så älskade Gud världen, att han utgav sin enfödde Son...”* (Joh. 3:16). När det inte var möjligt för oss att komma till Gud på grund av vår onda och syndiga natur, så blev Gud människa och kom till oss. Ingen av oss kan sanningsenligt säga att vi hållit buden. Vi har inte hållit ett enda av dem. Men Gud har sänt en som har hållit alla buden och gjort det ända från sin barndom och till sitt sista andedrag. Det är Jesus och han har gjort det i vårt ställe. *”Han är född av kvinna och ställd under lagen, för att han skulle friköpa dem som stod under lagen”* (Gal. 4:4-5). Han har tagit på sig våra synder, betalat för dem med sitt liv, försonat och utplånat dem. Allt detta var omöjligt för oss. Men Gud har gjort det omöjliga. Aposteln Paulus säger: *”Det som var omöjligt för lagen... det gjorde Gud genom att sända sin egen Son som syndoffer”* (Rom. 8:3). Så har Gud i oändlig kärlek gjort det omöjliga för att du och jag skulle tro det och ta emot det som en gåva. Gör vi det, får vi glatt säga: Jag har hållit alla buden, inför Gud är jag god och rättfärdig – inte i mig själv men i Jesus Kristus!

Får Gud genom evangelium föra oss till tro, sker undret som är större än att en kamel går igenom ett synålsnålsöga: att en syndare vänder om, går in i Guds rike och av nåd för Kristi skull får ärva evigt liv. Det är evangeliet, inte lagen, som gör det omöjliga möjligt. Det står: *”Den som tror på Sonen har evigt liv”* (Joh. 3:36). Och Jesus säger: *”Den som tror på mig skall leva om han än dör”* (Joh. 11:25).

3. Den som tror håller buden och gör gott

Den lutherska kyrkan har ibland beskyllts för att lära att en kristen inte behöver hålla Guds bud och göra goda gärningar. Bara man tror så landar man till sist i himmelen, oavsett hur man lever. Men det är en förskräcklig villfarelse, och så lär vi inte. Vi lär med Jesus och Skriften att den frälsande tron leder till att man håller Guds bud och gör gott. Den som inte gör det har ingen rätt tro. Han har inte förkrossats och dömts av lagen, inte blivit *"illa till mods"* som den unge mannen, inte sett sig själv och förskräckts över sitt onda hjärta. Därför förstår han inte heller evangeliet om Guds barmhärtighet och nåd och har ingen kärlek till Jesus. Men Jesus säger: *"Om ni älskar mig, håller ni fast vid mina bud"* (Joh. 14:15).

Att göra gott är att göra det som Gud befäller och inget annat. Det finns en farlig och obiblisk tolkning av dagens predikotext som säger att om man vill bli en fullkomlig kristen så skall man, som Jesus säger till den unge mannen, gå och sälja allt vad man äger och ge åt de fattiga. (Den romerska kyrkan kallar det ett evangeliskt råd, en överloppsgärning som ger extra förtjänst). Men Jesus har inte bett oss att leva som tiggarmunkar och överge vår dagliga kallelse, hem och barn och deras försörjning. Han bad i en speciell situation och i ett speciellt syfte den rike, unge mannen att göra det. Men han ber inte alla att göra det, lika lite som han ber alla att göra allt det som han bad Abraham, David och flera andra att göra i deras särskilda kallelser. Vad han däremot ber oss alla göra är att tro evangelium och sedan att hålla hans bud, de Tio buden. Där har vi fullt upp och behöver inte hitta på något extra som inte är befallt.

Tron på evangelium gör oss till levande grenar i det sanna vinträdet Kristus. Förenade med honom bär vi god frukt. *"Utan mig kan ni ingenting göra"*, säger Jesus (Joh. 15:5). Så är det bara genom tron som den nya människan föds och det omöjliga blir möjligt. Må nu Gud ge oss alla sin Andes nåd att tro hans ord, leva efter det och till sist ärva evigt liv. Amen.

S. Bergman

Kyrkogemenskap med ELKS

Efter några års samtal har Lutherska Konkordiekyrkan (LK) och Evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige (ELKS – med S:t Martins församling) ingått kyrkogemenskap med varandra. Vid en högtid den 4 september i Stockholm kunde vi med stor glädje fira gemensam högmässa.

S:t Martin bildades 1961 med Tom Hardt – sedermera teologie doktor och känd Lutherforskare – som sin förste präst. ELKS uppstod ur denna församling 1968. En tid efter kyrkoherde Hardts hastiga bortgång 1998 blev Sten Rydh kallad till kyrkoherde i S:t Martins församling. Sten Rydh är densamme Rydh som tidigare tillhörde vår kyrka och vars medverkan i Lutheranen den minnesgode läsaren säkert minns.

Kyrkoherdarna Rydh och Bergman den 4 september

Våra kyrkor har hela tiden läromässigt stått varandra nära. Det har ofta varit svårt att utåt förklara skillnaden mellan dem. Varför står ni då inte i kyrkogemenskap med varandra? har motfrågan varit. På den fanns inget bra svar.

I november 2002 togs en första kontakt mellan företrädare för LK och ELKS. Under de samtal som därefter följde visade det sig att de motsättningar som tidigare funnits haft sin rot i mänsklig synd och brist, obefogade misstankar och förhastade slutsatser. Genom Guds nåd kunde detta klaras

ut, förlåtas och röjas ur vägen. I de fortsatta samtalen visade det sig att inga läroskillnader förelåg och därmed låg vägen till kyrkogemenskap öppen.

I Sverige har flera konfessionella, lutherska frikyrkor uppstått efter den första som Tom Hardt m.fl. bildade. Splittringen mellan dem har varit en stöttesten för många och inte sällan anförts som skäl att inte bryta sin befintliga kyrkogemenskap, t.ex. med Svenska kyrkan, fast den klart innebär gemenskap med falsk lära. Men Guds Ord bjuder oss att bryta med villfarande kyrkor och inte göra oss delaktiga i deras synd (Matt. 7:15, Rom. 16:17, 2 Joh. v. 9-11). Gudstjänst- och nattvardsgemenskap förutsätter alltid lärogemenskap. Att hålla på det är rätt och riktigt och av Gud välsignat. Men att bryta gemenskapen av andra icke läromässiga skäl, t.ex. på grund av personliga motsättningar, frågor om liturgi, ordningar och arbetsformer eller bara för att vilja ha något "eget" är däremot att gå den onda schismens väg som bara förstör och bringar Kristi kyrka i vanrykte. Det är något som vi inom de lutherska frikyrkorna bör se upp med.

Vi tackar Gud för den nu ingångna kyrkogemenskapen och för att antalet åtskilda lutherska kyrkor därmed har blivit färre i vårt land. Och vi gläder oss över att LK och ELKS nu tillsammans och i endräkt får, som det står, *"fortsätta kampen för den tro som en gång för alla har överlämnats åt de heliga"* (Jud. 1:3).

S. B.

[[Lutheranen 1/2005](#)]

Luther och judarna

I sin bok "Mein Kampf" hyllar Hitler Luther. Han kallar honom en av Tysklands och det tyska folkets största hjältar. Men det var inte för Luthers gärning som reformator och för hans skrifter om tron på Skriften allena, nåden allena och tron allena som han prisades, utan för vad han i en skrift 1543 sagt om judarna. Hitler läste in sitt eget rastänkande och antisemitiska utrotningsprogram i Luthers uttalanden. Hade Luther anat att hans ord skulle anföras

som försvar för något så förfärligt som nazismens förintelseläger och gaskamrar, så hade han säkert vägt sina ord mer noga på några sidor i skriften ”Om judarna och deras lögner”.

Luther var inte i modern mening antisemit eller judefientlig, som detta ord blivit synonymt med, dvs. att judar är födda med föraktliga egenskaper och utgör en lägre stående ras. Lika lite som någon annan på den tiden agerade mot judarna utifrån föreställningar om högre eller lägre stående raser av människosläktet. Sådant kom med darwinismen (Hitler tillägnade f.ö. Mein kampf just åt Darwin, som med rätta kan kallas för den moderna rasismens fader). När Luther skrev boken om judarna tre år före sin död, så var det i polemik mot ”deras lögner”, dvs. mot deras falska läror och hädiska uttalanden om Kristus. Boken är i grunden en teologisk stridsskrift mot främmande tro. Det mustiga språket och den polemiska skärpan är här inte värre än när Luther i sina skrifter angriper påvekyrkan.

År 1523 hade Luther gett ut en mot judarna ovanligt positiv skrift med titeln ”Att Jesus Kristus föddes som jude.” Ovanlig därför att judarna vid denna tid var allmänt illa sedda i stort sett över hela Europa och beskylldes för snikenhet och allt möjligt listigt och ont ränksmideri. Alla olyckor skyldes på judarna, t.o.m. digerdöden. Judarna var i de flesta tyska länder och furstendömen antingen fördrivna eller omgärdade med mycket sträng lagstiftning som kraftigt inskränkte deras rörelsefrihet. En grym jakt på judar startade i Spanien efter att morernas islamiska välde brutits i slutet av 1400-talet. De som inte omedelbart konverterade till katolska kyrkan drevs ut ur landet. Påven utfärdade 1517 en bulla som krävde att judar skulle bära ett särskilt märke på sina kläder, sälja sina egendom och bo i getton. Luther ansåg att den romerska kyrkan behandlade judarna mycket illa, ”som om de vore hundar”. Han uttryckte förståelse för att de mot den bakgrunden inte ville bli kristna. Men han hoppades att judarna ändå, nu när Ordet och evangeliet åter lyste klart i reformationens kyrkor, skulle omvända sig och komma till tro på Kristus.

Hans judevänliga skrift trycktes i flera upplagor och fick stor spridning. Den uppskattades av judarna, fast kanske inte på det sätt som Luther tänkt sig: en del rabbiner hyste viss förhoppning att Luther rent av skulle kunna vinnas för judendomen.

Med tiden fick Luther en annan syn på judarna. Judarna visade inget intresse för evangeliets kallelse. Ju mer Luther trängde in i de judiska talmudskrifterna och i vad rabbiner verkligen lärde, desto mer började han ta avstånd från dem och varna för deras inflytande. Bl.a. såg han judisk propaganda bakom att en del lutheraner låtit omskära sig och hävdade att sabbaten måste hållas på judiskt vis. Med anledning härav skrev han 1538 pamfletten ”Mot sabbaterianerna”.

Den utlösande faktorn till att Luther skrev boken ”Om judarna och dess lögner” var en rabbinsk skrift som en vän sände honom med vädjan om att han skulle svara på den. I skriften sades det bl.a. att Jesus var en bastard, ”hans mor var en hora, som fött honom i äktenskapsbrott med en smed.” Vidare fann Luther att judarna väntade en jordisk Messias som skulle göra dem till herrar över hedningarna (dit även kristna i Tyskland räknades). Han såg deras lära inte bara som något som kullkastade hela den kristna tron utan också som något statsfientligt och samhällsomstörtande. I förfäran och uppdämd vrede över judarnas åskådning fattar Luther pennan.

”Om judarna och deras lögner” är en bok på ca 180 sidor. Den består till största delen av bibelteologiska utläggningar. Luther citerar en rad messianska profetior i GT och visar grundligt att dessa inte alls betyder vad judarna ville få det till. Med rikliga bevis främst från GT, judarnas egen Bibel, vederlägger han deras föreställningar och anklagar dem samtidigt för förstockad blindhet, när de inte vill se att Jesu liv och gärning helt stämmer in på Skriftens utsagor om den utlovade Messias. Luther går här inte utöver vad NT och Jesu själv säger i sorg och vrede över sin tids judendom, t.ex. i Matt. 23 i de flammande veropen över fariseerna och de skriftlärde. Det kan också

noteras att Luther – till skillnad från många i hans samtid – varken i denna eller sina andra skrifter höll judarna ansvariga för Kristi död. Han betonar ofta att vi alla med våra synder var skyldiga till den.

Hade nu Luther slutat sin skrift här, hade den knappast väckt någon större uppmärksamhet, men det gör han inte, utan lägger till några sidor om vad kristna skall göra med detta ”förkastade och fördömda folk” för att inte blir delaktiga i deras lögnen och hädelser. ”Vi måste med bön och gudsfruktan öva sträng barmhärtighet för att om möjligt rädda några av dem från de glödande flammorna. Hämnas får vi inte. Judarna har hämnanden hängande om halsen, tusen gånger större än vi kan önska dem. Därför ger jag mina trogna följande råd”. Så följer ett handlingsprogram på sju punkter. Man skall: 1. bränna ner deras synagogor och skolor, 2. förstöra deras bostäder och låta dem bo på särskilda ställen som zigenarna, 3. ta ifrån dem alla bönböcker och talmudskrifter, 4. förbjuda rabbinerna vid hot om livets förlust att i framtiden undervisa, 5. upphäva rätten till fri lejd (= reseförbud), 6. förbjuda deras ocker, systemet med utlåningsräntor, och ta ifrån dem deras kontanta tillgångar, 7. ge arbetsföra judar ”slaga, yxa, jordhacka, spade, spinnrock, slända och låta dem förtjäna sitt bröd i anletes svett”. I stället för detta kan Luther också tänka sig ”att för alltid driva ut judarna till deras eget land”.

Man kan fråga sig hur det skulle vara möjligt att rädda några judar ur flammorna med hjälp av detta sjupunktsprogram. De sidor som talar om detta innehåller mycket vulgära, grova och nedsättande uttryck om judarna. De väcker i dag obehag hos de flesta som läser dem. Men även på den tiden, då en föraktfull jargong om judar var vardagsmat, fanns det, även bland lutheraner, de som tog avstånd från skriftens skarpa och hätska ton. Så gjorde t.ex. Melanchton.

Boken fick mycket liten spridning och de sju råden, som inte var riktade till enskilda utan till överheten eller furstarna, gav lyckligtvis liten eller ingen effekt. Så gott

som ingen följde dem. Luthers skrift har sedan dess för det mesta fått vila i glömskans valv – ända tills den åter hamnade i rampljuset på 1900-talet i samband med nazismens framväxt.

Hitler vantolkade medvetet Luthers skrift om judarna. Han hade inget till övers för reformationens tro på Skriften, Kristus och evangeliet. Hitler var en galning, besatt av gudlösa, nietzscheanska övermänniskoföreställningar och av tanken på att utplåna judarna som ras. Något sådant finns inte hos Luther. Det är helt befängt att göra Luther ansvarig för andra världskrigets förintelseläger.

Om något skall sägas till Luthers försvar så är det att han i sin judefientliga skrift agerar utifrån sin och reformatörernas uppfattning om hur religionsfrihet skulle utövas. Alla hade tanke- och trosfrihet, men ville man utöva någon annan tro än den regerande furstens, så bestod friheten i att man fick flytta till ett annat land eller en annan furstes område (principen *cujus regio, eius religio*, ”dens land det är bestämmer religionen”). I en artikel i Nya Vaktaren (nr 5/1983) påpekar Tom Hardt att Luther själv var beredd att underkasta sig den princip han tillämpade på judarna: ”om överheten är icke-luthersk, ’skall mina lutheraner gärna ge sig iväg’. - - - Det är alltså inte bara judar, baptister och romerska katoliker, som kan tvingas att fly och lämna allt, utan också Dr Martin Luther själv och hans lutheraner.”

Ändå skall vi inte försvara Luther alltför mycket. Han var en syndare som vi alla, ingalunda ofelbar. Han erkände själv att hans temperament ibland drog iväg med honom för långt i stridens hetta, i synnerhet när han upprördes över hädiska angrepp mot Kristus och hans ord. ”Jag kan inte förneka att jag ibland blir mer våldsam än jag borde vara...”, skriver han på ett ställe.

I den sista predikan Luther höll säger han om judarna: ”Vi vill handla med dem i kristen kärlek och be för dem, att de må bli omvända och ta emot Herren.” Det instämmer vi i.

S Bergman

Är kvinnan man?

Dagens militanta feminister ser ofta traditionell kristendom som en källa till systematisk nedvärdering och underordning av kvinnan. Med alla medel vill man visa vilken förfärlig kvinnosyn kyrkan har haft. Stympade citat och obevisade påståenden används ganska flitigt. Bl.a. får man fortfarande höra påståendet att ett kyrkomöte på 500-talet beslöt att kvinnan har en själ. I ett radioföredrag under rubriken ”Är kvinnan man?” gav professor Birger Berg i slutet av 1970-talet ett både spirituellt, initierat och klart svar på hur det låg till med den saken. Det är värt att lyftas fram igen.

Man får ibland höra, att kyrkan vid ett kyrkomöte skulle ha fastställt, att kvinnan har själ. Dessförinnan, menar man, skulle kyrkan inte ha betraktat kvinnan som människa.

Detta är verkligen en alldeles otrolig tanke. Visserligen uppvisar kyrkans historia några betänkliga bottenoteringar, men faktiskt har kyrkan aldrig sjunkit så djupt att den fränkänt halva mänskligheten själ. Det hela beror på en missuppfattning: man har inte insett att man har att göra med ett rent språkligt problem.

Men låt oss gå direkt till källan, som är Gregorius av Tours, senlatinsk författare, från slutet av 500-talet, biskop i staden Tours och känd för en bitvis ytterst underhållande skildring av Frankernas historia. Det är i det arbetet Gregorius berättar om ett kyrkomöte som hölls i Mâcon år 585. På kyrkomötet i Mâcon – en stad som annars kanske väcker associationer till vinodling – var det en av biskoparna som stod upp och sa, att kvinnan inte kunde kallas ”*homo*”, dvs. det latinska ordet homo skulle inte kunna användas om kvinnan.

Men vad betyder då homo? Ja, det betyder ju egentligen ”människa”, men i senlatin och vid tiden för det här kyrkomötet hade ordet fått en utvidgad betydelse: det användes också i betydelsen ”man”, alltså i motsats till ”kvinna”. Det antika ordet för ”man”, som var *vir*, hade försvunnit ur talspråket, där man alltså använde ordet för ”människa” också för ”man”. Utvecklingen är m.a.o. i full

gång mot de romanska språken; där har det gamla *vir* dött ut, och man säger i stället t.ex. på italienska *uomo* för ”man” och på franska *homme* – det gamla *homo*.

När nu den här biskopen tog upp frågan om man verkligen kunde använda ordet *homo* om kvinnan, så berodde det på att *homo* i hans vardagsspråk var så nära förbundet med betydelsen ”man”. Det var därför han ville ventilera frågan, och man kan gott förstå att han var verkligt bekymrad. ”Inte kan man väl använda ordet ’man’ om kvinnan?” – det var innebörden i biskopens oroliga fråga.

Men fortsätter Gregorius sin berättelse, han fick lugnande besked från sina ämbetskolleger. För de lyckades ganska snart övertyga honom om att det går utmärkt väl att använda ordet ”man” om kvinnor också – nämligen i den mån ordet för ”man” också innefattar betydelsen ”människa”. Kallades inte Jesus Kristus för ”Människosonen”, dvs. *filius hominis*? Det var deras huvudargument.

Eftersom Gud är fadern och jungfru Maria modern, ja, då måste ju Maria vara den *homo* som avses i *filius hominis*. Och liksom för att göra bevisföringen komplett och övertyga den grubblande biskopen om att Maria var kvinna, så citerade man försiktigtvis Jesu egna ord till Maria enligt Johannesevangeliets andra kapitel: ”Kvinna, vad har jag med dig att göra?” – så hette det i vår äldre bibelöversättning.

Det som Gregorius av Tours berättar är alltså en språkfråga, dryftad mellan biskopskollegor, förmodligen i någon paus i kyrkomötesförhandlingarna; saken är inte upptagen på någon föredragningslista eller redovisad i något koncilieprotokoll. Berättelsen säger inte ett dyft om kyrkans syn på kvinnan.

I våra dagar hör man Gregorius’ text läggas ut så, att man på kyrkomötet bestämde sig för att kvinnan – trots allt, ungefär – är människa, eller att hon har själ, men sanningen var en helt annan. Just därför att kvinna självklart är människa, på latin *homo*, kunde man använda

ordet för ”man” om henne – eftersom det var samma ord! Det som den felaktiga tolkningen – och att den är felaktig har man varit på det klara med i över 50 år nu – det som i den felaktiga tolkningen blir slutsatsen, eller skall vi säga själva kyrkomötesbeslutet, det var i själva verket en av de förutsättningar som de pedagogiska biskoparna utgick från när de ville upplysa sin kollega om sakernas rätta förhållande.

Gregorius berättelse lär oss alltså att kvinnan är man, i den mån ordet ”man” betyder människa eller i den mån ordet ”man” är könsneutralt. Om vi tar språnget tillbaka till vår egen tid och förflyttar oss från senlatinerna till svenskan, så kan vi ganska snart konstatera att precis samma sak gäller om vårt svenska ord ”man”: tidigare har det betytt både ”människa” och ”man”. Ett germanskt språk som har bevarat denna dubbla betydelse är ju engelskan, där *man* är det normala ordet för ”människa”, vid sidan av betydelsen ”man”: ”Man proposes, God disposes”, ”Människan spår och Gud rår”.

Och ett fall i svenskan, där ordet ”man” alldeles tveklöst är könsneutralt, det är det obestämda pronominet ”man”. ”Man tager vad man haver” sa Kajsa Warg, men om man hade frågat Kajsa Warg om hon tänkte sig någon särskild person bakom detta ”Man tager”, så är det väl högst sannolikt att denne man i själva verket skulle visa sig vara en – kvinna.

[^]